

מחלת המפרשים

בהיותי ילד קרוב לשתיים עשרה שנה קרה מקרה קל, שפתר לי דרך אגב שאלה קשה וחמורה, אשר נעשתה אחר כך לשאלה ספרותית, התופסת מקום גדול בספריותנו זה קרוב לשלשים שנה וגם עכשיו עוד לא נקלטה כדבעי בלבות הרבה מחובבי שפת עבר וספרותה.

זמנעשה שהיה כך היה. לאמיד אחד מיהודי קיוב או טשרקאס (אינני זוכר בדיוק) — כמדומני, ששם משפחתו היה קופרשטיין — אבד בנו, איש בן שלשים. כלומר, הוא עזב את עיר מגוריו והלך לרגלי צסקיו לסובב בעיירות שונות, ימאז עבר' קרוב לחצי שנה ועקבותיו נעלמו. האב, כמובן מאליו, הריץ מכתבים לכל בעלי משאו ומתנו, ומכולם קבל תשובות דומות, כי ביום פלוני יצא מעיר פלונית לעיר אלמונית וכן הלאה. והאחרון שבין המודיעים ספר במכתבו, כי הבן הנאבד אמר בצאתו מעירו, כי בדעתו לנסוע לעיר מזהילוב על נהר דניפר. אבי הבן התקשה מאד לברר את סבת נסיעת בנו למוהילוב, במקום שלא היו לו לא מכרים ולא בעלי משא ומתן, וכדי לברר את הדבר שלח שליח מיוחד אל העיר הזאת ונתן על ידו מכתב לזקני ר' זימל חפץ, אשר מר קופרשטיין ידע אותו מפי השמועה כאחד מסוחריו הסוכר, וכחבר למסחרו הוא פנה אליו בבקשה, בכל רגשי אב המבקש את בנו, להשתתף בצערו ולעזור למשולחו למצוא את אבדתו, ואת מכתב בקשתו סיים במליץ כאלו בערך: כל ידיעה שתהיה על על אדות בני, טובה או רעה תהיה ממש לפקוח נפשות לי ולאשתי האומללה, אשר מאנה הנחם על בנה כי איננו ולכלתי המתאבלת על בעל געוריה.

סבי קבל את המשולח בפנים יפות ובהשתתפות גמורה, וחתחיל מסייע בחפוש. לתכלית זו נתן המשולח לזקני רשימה מפורטת משם הנעלם, שם אביו ושם משפחתו, על פי התעודות הרשמיות, מספר שנותיו וסימניו הגופניים. סבי פנה אל „היהודי המלומד“ אשר על יד שר־הפלך, ארנולד מאנדלשטאם, אשר היה ביחסי ידידות גדולה עמו, והלז הבטיחו באמצעות הפקידים של שלטון הפלך, אשר קבלו צו מיוחד מאת שר־הפלך להתעסק בחקירה ודרישה נמרצה, למצוא את האיש המבוקש, אם לא שיווכח שאיננו כאן.

אחרי עבור זמן מה בא ה' מאנדלשטאם לבית הסב שלי והביא לו ידיעה נכונה, כי המבוקש עצור בבית האסורים כנחשד בעוון מכירת שטרות־מדינה מזויפים. כמובן, הודיע זאת זקני למשולח. למחר בבוקר בא המשולח אל זקני ובידו מגלה ארוכה כתובה מכל עבריה והראה לזקני, בבקשה כפולה: ראשית לקרוא אותה בעיון ולחזות את דעתו, עד כמה הוא שליט בשפה העברית (זקני היה נחשב בימיו ובעירו כאחד המצוינים בידיעת לשון הקודש, ופרסומו היה גדול כל־כך במקצוע זה, עד שצעירים וזקנים היו מעתיקים את מכתביו כדוגמ־אית גאות לצחות הלשון), ושנית שיאשר את הידיעות האלה בכתב ידו. הסב קרא את המגלה ובמקום תשובה קרע אותה לקרעים קטנים ואמר בצחוק: „אני בשום אופן לא אוכל להיות חבר לשופך דמים“.

חוזר כמת שאל המשולח, מה פשעו ומה חטאתו, הלא הוא מסר את הידיעות אל נכון, כפי שנמסרו על ידי מאנדלשטאם המקורב לשר־הפלך, ומה ענין שפיכות דמים לכאן? הלא אדוני כתב בעצמו, כי כל ידיעה, תהיה למשיבת נפש לו ולאשתו ולכלתו, ומוטב לאב לדעת, כי בנו הוא בחיים, אם כי הוא עצור בבית האסורים, מאי־ידיעה כלל, ולא עוד אלא שיוכל לבוא בעצמו להשתדל ולמצוא גואלים לפדות נפש בנו ולהוציאו לחפשי, להוכיח את צדקתו או להקל את ענשו, וכדומה. וכך הרחיב את הדבור והסביר עד כמה לא צדק זקני בהאשמה שטפל עליו, ועד כמה לא צדק גם כחובב שפת עבר בקרעו לפניו את פרי עטו. הוא מדבר — וזקני מקשיב ומגחך ומעלה עשן מקטרתו בלי הרף לשכך את חמתו גם הוא. עברו רגעים מעטים, והבית נתמלא בינתיים אנשים משכני בתי הסב ומבאי בית מדרשו, אשר הזמינם המשולח לראות את גדלו בשפת עבר, והנה נשמע

פתאום הקול, כי ר' זימל קרע לקרעים את המגלה שלו, וכי המשולח עומד וטוען ותובע את עלבוננו מידי עולבנו. עכשיו פנה זקני לבעל המכתב להגן על עצמי על אשר שחת את רחמיו מפרי עטו ועל אשר השתמש במלים חריפות, כי המכתב הזה עלול להביא לידי שפיכות דמים.

— צייר נא בנפשך — אמר אבי זקני — מה יהיה כשיבוא המכתב לידי האב האומלל והאם האומללה, שאינה יודעת כלל עברית, עומדת על יד בעלה ושואלת:

„הודיע נא מה נעשה לבנו?”

מה ישיב לה האב האומלל? המצייר אתה דבר זה בנפשך? האם עומדת בכליון עינים ובפיק ברכים והאב איננו יודע מה להשיב?

— כיצד לא ידע מה להשיב? — שאל המשולח — הלא במכתבי ברור הכל? — דא עקא, כי העיקר אינו ברור — השיב זקני — ואני יודע, מה ישיב האומלל? הוא יצעק מנהמת לבו: הענין של בנו רע מאד, וכאשר תוסיף האם לשאול מה קרה, יוסיף האב להשיב באנחה: זהו האסון, כי אין ידע, מה קרה אותו, אבל בכל אופן קרה אותו דבר שלא היה לעולמים, „מחלוקת המפרשיים”. כי במכתב המשולח נאמר, כי בנו יושב בציון. את לא למדת את התנ”ך ואינך יודעת כלל את המצב האיום של בנו. לפי דעת הרד”ק מצבו נורא מאד, הוא שוכב בפשוט ידים ורגלים ושתי קורות על גביו, ומי יודע אולי כבר יצאה נשמתו. לפי דעת הראב”ע מצבו מטושטש מאד, כי זהו מין עגוי של ימות ירמיהו הנביא, שאין אנו בקיאים כלל בטיבו; לפי דעת הרלב”ג — הוא תלוי בין השמים ובין הארץ; ולפי דעת רש”י, מצבו טוב יותר, אבל מי זה יגיד עם מי הצדק: עם רש”י, עם הרלב”ג, עם הראב”ע או עם הרד”ק? להביא את אבות האיש לידי מצב כזה — אני חושב לשליכות דמים.

הנאספים, שביניהם היו גם אנשים פשוטים, הצטערו מאד על נפש מישראל שנמצאת במצב נורא כזה, ויודעי שפת עבר שהיו באותו מעמד דברו על לב חמשולח הנעלב ואמרו לו, כי לא לחנם קוראים את ר' זימל בשם אפיקורס, כי שונא הוא את המליצות ומלגלג על בעלי השאלות ותשובות המשתמשים במליצות רגזית, עד אשר, כדי להבין את כוונתם, זקוקים אנו למפרשים ולמפרשי

מפרשים. ואם חפץ אתה כי יאשר את דבריך, אין לך עצה אחרת, כי אם לקחת גליון חדש ולבקש ממנו שיטריח את עצמו, להכתיבך את המכתב לאדונך ואז יאשר גם הוא את דבריך.

— מה לעשות? ענה המשולח, אנוס אני להכנע. ומיד לקח גליון חדש ופנה אל זקני בבקשה שיכתיבו את התשובה.

— טוב — אמר זקני — אני אמלא את בקשתך לאחר שתכתוב את התוארים בניגע לאדונך, כטוב בעיניך, כי בזה אין לי רשות להתערב כלל. ¹²³⁴⁵⁶⁷ התוארים מלאו כחצי עמוד, ותוכן המכתב אשר הכתיבו זקני היה קצר מאד, ובו נכתבו כדברים האלה:

„בנו חי וקיים בבית האסורים במוהילוב, ועצתי, כי יבוא מר הנה להשתדל בענין זה, כי הוא נחשד בעוון מכירת שטרות מזויפים. הידיעות הן ברורות ונכונות ונתקבלו מבית הפקידות של שר-הפלך, וע"פ החוק נותנים זכות הראיון עם הנאסר לאבותיו ולאשתו.“

אל המכתב הזה הוסיף סבי דברים אחרים משלו, שבהם אישר את הידיעות האלה ודבר נחומים על לב האב ויעץ לו גם כן לבוא והבטיח לו את עזרתו בניגע להשתדלות. ואחרי אשר חתם סבי את שמו, אמר המשולח, כי בנוגע לתארים שכתב אל אדוניו יש גם-כן „מחלוקת“ בין ה„מפרשים“, אבל מחלוקת זו לא תגרום לידי שפיכות דמים, ומשום כך אינם מעלים ואינם מורידים כלל. ^{הערה 1234567} המאורע הזה עשה עלי רושם עצום ופתר לי כמה שאלות חמורות. החילותי לקרוא את ספרי הספרות החדשה בחקירות ודרישות על כל מליצה ומליצה, וכאשר הייתי מנסה בעצמי את כחי לכתוב דבר והייתי משתמש שלא ברצוני, על פי דוגמאות הספרות, במליצות — הייתי פונה אל זקני בשאלות, המובנת היא מליצה זו או אחרת, אם לא תגרור חלילה שפיכות דמים? והוא היה מבאר לי פעם בפעם איוו מהן היא יפה ואיוו מהן היא קשה, וסוף דבר היה, כי זקני הורה לי כלל, שאין להשתמש ביותר משלש מלים הבאות בתנ"ך זו אחר זו, כי המליצה היא מעין מלח, פלפלן, או שאר מיני תבלין, אשר כל המרבה בהם הרי הוא מקלקל את הטעם.

יכך הייתי מוכן עוד בימי ילדותי לקבל באהבה את הסגנון החדש אשר

נתגלה אחר כך בימי בגרותי בכל כחו וגבורתו, בכל יפיו והדרו. וכאשר בא למוסקבה, בהיותי כבר סטודנט, הסופר בן־יהודה ודיגמאות ממלוננו החדש בידו, נמשכתי אחריו באהבה רבה וספרתי לו את כל המאורע הזה בזקני, והוא מלא פיו צחוק ואמר, כי יפרסם דבר זה בהקדמה למלוננו. אינני יודע, מפני מה לא מלא בן־יהודה את הבטחתו בדפוס, אבל נוכחתי לדעת, כי פרסם אותה בשובו לירושלים. ובהיותו בשנת תרע"ג בוינא באספת „התחיה" שקדמה לקונגרס הציוני האחד־עשר הוזכר הסופר דוד ילין בנאומו את ההלצה הזאת. אותה שעה קבלתי פתקא מעופפת מאת הסופר ראובן בריינין, ובה היה כתובים כדברים האלה: „את ההלצה הזאת שמעתי מפיו לפני כ"ח שנים".

מעם אחת נתקבל במוסקבה העתון „הצבי", ובו נדפס ספור בשם „מסביב לארץ שמונים יום", וכולו היה כתוב בידי בן־יהודה ובסגנונו החדש. התקצפו יודעי עברית שבמוסקבה בימים ההם, (ביניהם יקותיאל ברמן, בעל „השודדיכ בצהרים", שנ"ה יונאס, חותנו של בן־יהודה, הזקן ר' ק"ו ויסוצקי וחתנו רפאל שלמה גוץ, הזקן אריה יאקוב, אביו של הפרופיסור יאקוב, והמשורר מ. דוליצקי) וחוו לי את דעתם השלילית על הספור ואמרו כולם פה אחד: „זהו לגלוג על שפת עבר". עניתי להם:

„אין זה לגלוג על שפת עבר, כי אם ריבולוציה בשפת עבר".

וכדי שלא יהיה עם ישראל גוי אחד בארץ בנוגע לריבולוציה בשפתו, אני שמח מאד, כי בשעה שאני כותב את זכרונותי אלה, בשנת תרפ"א, כבר נעשית ריבולוציה כזו גם בשפת רוסיה, ובודאי נעשתה או תעשה גם בשפות אחרות. חבל שלא זכה זקני לראות את התקופה של בטול „מחלוקת המפרשים".